

ARABISTIKA U POF-U

Mehmed Kico, *Arabistika u Prilozima za orijentalnu filologiju od 1950. do 1975. godine*

Mehmed Kico je vanredni profesor Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu na kojem već dugi niz godina podučava generacije studenata arapskom jeziku. Osim što je nastavnik na potonjoj ustanovi, također se, već nekoliko desetljeća, bavi prevodilačkom djelatnošću književnih i teoloških spisa sa arapskog na bosanski jezik. Našoj čitalačkoj publici poznat je po mnogobrojnim i izuzetno dobrim prijevodima književnih dijela na bosanski jezik znamenitog egipatskog pisca i dobitnika Nobelove nagrade za književnost Nagiba Mahfuza.

Kicino djelo *Arabistika u Prilozima za orijentalnu filologiju od 1950. do 1975. godine* podijeljeno je u šest poglavlja koja se potom granaju u tematska potpoglavlja. U ovoj knjizi Kico na koncizan način iznosi informacije o tekstovima iz *Priloga za orijentalnu filologiju* (dalje POF), koji svojim sadržajem i opsegom spadaju u arabistiku, arapsku književnost, arapsku filozofiju, islamsko pravo, opću povijest i povijest Bošnjaka. Prilozi za orijentalnu filologiju jedan su od najstarijih časopisa za izučavanje istoka i orijentalne filologije na području bivše Jugoslavije. Značaj ovog časopisa ogleda se u njegovoj visokoj znanstvenoj referentnosti. Inače, POF postoji još od davne 1950. godine kada je počeo izlaziti u Sarajevu i još i dan danas, Bogu hvala, izlazi. U njemu su objavljivali svoje radove najznamenitiji arabisti, historičari, teolozi, filozofi sa našeg balkanskog podneblja.

U knjizi je autor obradio radove koji su objavljeni u POF-u od 1950., to jest godine pokretanja časopisa, pa sve do 1975. koju je uzeo kao završnu godinu za svoj rad. Nesumnjivo da je riječ o zahtjevnom poduhvatu koji je iziskivao dosta pažljivosti, vremena i truda ali i svjesnosti važnosti POF-a za našu užu i širu intelektualnu javnost.

U prvom dijelu knjige koji je naslovljen sa *Opći dio*, autor naglašava predmet i problematiku djela, te priopćava strukturu rada koja je specifična. Odmah iza imena autora i njihovih tekstova nalazi se broj uz pomoć kojeg možemo pronaći dati članak od istimenih pisaca u bibliografiji.

Nakon spomenutog odjeljka slijedi poglavlje *Lingvistika arapskog jezika, primijenjena lingvistika, filologija i leksikografija*. Mehmed Kico u ovom dijelu knjige ukazuje na radove domaćih i inozemnih autora vezanih za arapski jezik, koji su objavljeni u POF-u. Autor uočava da se najmanje radova koji su pisani u POF-u tiču fonetike

arapskog jezika. Za razliku od fonetike, druge jezičke discipline su daleko više predstavljene na stanicama POF-a

Kico na vješt i njemu značaki način sažima poruku radova u *Prilozima* te potom ističe njihov značaj u orijentalnim znanostima i orijentalnoj kulturi. Osim taksativnog nabiranja radova i autora, također su vršeni povremeni iskazi o značaju nekog djela za izvjesnu disciplinu koja je obrađivana u *Prilozima za orijentalnu filologiju*. Tu autor spominje znameniti Sikirićev udžbenik arapskog jezika, ali i slabo poznati gimnazijski udžbenik arapskog jezika profesora Besima Korkuta.

U poglavlju o *Arapskoj književnosti* prikazani su osnovni tokovi u orijentalnoj književnosti, kako klasičnoj tako i suvremenoj, zatim književnoj kritici, književnosti u arapskoj Španjolskoj itd. Istaknuti su članci koji su razrađivali potonju tematiku i njihovi autori na srpsko-hrvatskom jeziku u to doba.

U poglavlju *Opća i kulturna historija* obrađeni su radovi iz opće historije gdje se posebno ističu tekstovi o Ibn Haldunu autora Hasana Sušića, Fehima Bajraktarevića i Vojislava Simića. Na stranicama POF-a prisutni su i prikazi knjiga iz povijesti, poput *Istorije Arapa* Filipa Hitija ili pak *Davadarijevih kronika*. Kico također sažima i radove iz arapske i islamske filozofije koje su pisali naši znameniti povjesničari filozofije i sufizma, poput Saliha H. Alića, Nedima Filipovića, Hasana Sušića, Alije Bejtića i Amira Ljubovića.

Slijedeći odjeljak u knjizi oslovljen je sa *Kulturna historija islama*. Mehmed Kico uočava u ovom dijelu jednu znakovitu zanimljivost o odnosu POF-a prema islamu kao religiji, o čemu i zbori slijedeće: "O islamu kao religiji i uopće pogledu na svijet, u POF-u nema nijedan članak niti rasprava. U dodiru s tim pitanjem, suradnici su bili samo prilikom prikazivanja djela i radova o islamu govore kao o skupu aspekata karakterističnih arapsko-islamskoj kulturi i civilizaciji" (str. 52). Zanimljivo je da u POF-u do tada nije napisan niti jedan rad o islamu kako ga poima tradicionalni islamski nauk. Što se tiče umjetnosti u islamu uglavnom je na stranicama POF-a bilo riječi o arhitekturi, gdje se ističu radovi Madžide Bećirbegović, Alije Bejtića, Hivzije Hasanefendića. Zatim slijedi podnaslov o pravu gdje je autor analizirao radove iz šerijatskog prava Mehmeda Begovića, pri čemu vješto sumira njegovu pravnu misao o osnovnim izvorima islamskog prava, to jest: Kur'anu, hadisu, idžmi i kijasu. Nadalje razlaže rad Hamida Hadžibegića o džiziji.

Opća i kulturna historija je slijedeći naslov u knjizi. U ovom dijelu knjige bilo je riječi o općoj historiji Bošnjaka, potom o orijen-

talnim zbirka i arhivima. Zanimljivo je da se u ovom dijelu knjige autor osvrće na alhamijado književnost pisanu arapskim pismom, ali u bosanskom jeziku. Na kraju poglavlja bilo je govora o Škaljićevom Rječniku i o arabizmima i turcizmima u datom djelu.

Bibliografija i nekrolozi je manji naslov koji se proteže od 77 do 79 stranice djela. Tu su spomenuti radovi o profesoru Taibu Okiću, Besimu Korkutu, Omeru Mušiću, Hazimu Šabanoviću, Feti Mehdij. Kico uočava da je među nekrolozima izvršena jedna nepravda jer nijedan tekst *in memoriam* nije posvećen velikanu jugoslovenske orijentalistike Fehimu Bajraktareviću.

U zaključku naglašava informaciju da je arabistika najzastupljenija u POF-u. Iz autorovog razmišljanja uočljivo je da su sa POF-om surađivali najznačajniji jugoslavenski orijentalisti, pri čemu je iz njihovih pera proizašlo najviše radova iz arabistike. Poslije *Zaključka* slijedi *Bibliografija radova iz arabistike*. Na ovom mjestu nabrojano su 192 rada. Praktičnost i korisnost ovog dijela knjige, koji se proteže od 84 do 138 stranice, je u tome što se ispod naziva svakog rada nalazi koncizan sažetak nabrojanog rada. Potonja sumiranja radova olakšavaju istraživačima radova POF-a brzo pronalaženje važnih podataka. Osim toga, na kraju knjige se nalazi i predmetni registar uz pomoć kojeg se vrlo lahko pronalaze traženi podaci.

Djelo *Arabistika u Prilozima za orijentalnu filologiju od 1950. do 1975. godine* nesumnjivo može služiti studentima humanističkih znanosti i to osobito studentima teologije i orijentalne filologije kao izvrstan pokazatelj u metodologiji znanstvenog spisateljstva. Inače, riječ je o doradnom magistarskom radu kojeg je autor obranio 1980. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Djelo danas može koristiti znanstvenici koji se bave izučavanjem arabistike jer unutar njega mogu se pronaći bogati bibliografski podaci o autorima i tekstovima objavljenih u POF-u u datom periodu. Veliki trud profesora Kice uložen u ovom djelu pomoći će pri naučnom bavljenju budućim generacijama u njihovim disciplinama.

Još jedna posebnost ove knjige je njena multidisciplinarnost. Pri izradi djela Kico nije obradio samo tekstove iz arabistike, već je ukazao i na značaj drugih disciplina vezanih uz islam, koje se pojavljuju na stranicama POF-a.

Knjigu je objavila izdavačka kuća El-Kalem iz Sarajeva 2011. godine. Djelo se sastoji od 152 stranice teksta, umnogome nesumnjivo mjerodavna u znanstvenoj metodologiji, te može poslužiti mladim naraštajima znanstvenika u humanističkim znanostima

kao urnek pri izradi magistarskih radova. S druge strane, izuzetno je dragocjena sa svojom iscrpnom bibliografijom i podacima. Po obimu djelo je veoma kratko, ali svojim sadržajem ono je više nego korisno štivo mladim znanstvenicima u njihovom znanstvenom djelovanju. Cijeneci rad i djelo profesora Mehmeda Kice toplo ga preporučujemo našem čitateljstvu.

Orhan JAŠIĆ
Semin GRABUS

ČOVJEK KOJI NE POZNAJE PROŠLOST OSUĐEN JE DA JE PONOVO PROŽIVI...

Jahić Adnan, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije : (1918-1941)*, Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju : *Islamska zajednica u Hrvatskoj Medžlis Islamske zajednice Zagreb*, 2010.

Obimna analitičko-komparativna istraživačka studija *Islamska zajednica u BiH u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918-1941)* predstavlja višestruko značajno djelo za bosanskohercegovačku akademsku i kulturnu javnost, ali i za naše društvo u cjelini. Ovom knjigom se strogim naučnim jezikom i vrhunskim spisateljskim stilom definiraju i rasvjetljavaju vjerske, kulturne, političke i ekonomske prilike s kraja 19. i sa početka prvih decenija 20. stoljeća u kojima je sa svojim organima, ustanovama i zavodima djelovala Islamska zajednica.

Iako se autor monografije prvenstveno posvetio svestranoj analizi pravnog položaja i organizacijskog ustrojstva Islamske

zajednice u monarhističkoj Jugoslaviji, kao i aktivnostima Islamske zajednice na vjersko-prosvjetnom i socijalno-humanitarnom planu, djelo koje večeras predstavljamo istovremeno raspolaže dragocjenom građom za neke bitne sociološke i historio-grafske uvide. To svjedoči relevantna arhivska građa kojom se autor znalački služio u pisanju djela: *Arhiv Jugoslavije, Arhiv Bosne i Hercegovine, Arhivi Rijaseta Islamske zajednice u BiH, fondovi Ministarstva Vjera, Ministarstva pravde, Ministarstva prosvjete* te arhivi brojnih regionalnih ustanova.

U detaljnoj i vrlo preciznoj analizi najviših pravnih akata Islamske zajednice Štatuta muslimanke vjersko-prosvjetne autonomije iz 1909. godine, Ustava islamske vjerske zajednice Kraljevine Jugoslavije 1930. godine, te Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici 1935/1936. godine predloženi su i objašnjeni najvažniji članovi ustava i zakona kojima su regulirana prava i nadležnosti upravnih i predstavničkih organa Islamske zajednice.

Autor prati hronologiju političkog i pravnog nastojanja rukovodstva Islamske zajednice u samostalnom i funkcionalnom obavljanju svoje vjersko-prosvjetne djelatnosti. Od autonomije ograničenog tipa 1909. godine Islamska zajednica multitrpnim radom, stalnim pregovaranjem sa vlastima u Beogradu, nekada sa manje, a nekada sa više uspješnim reformama u školstvu i sa konstantnim suočavanjem sa nepremostivim finansijskim teškoćama u svome radu, 1930. godine uspijeva sačuvati i izboriti sistem kontrolirane autonomije.

Navedene 1930. godine formirana je Nova ujedinjena Islamska zajednica, koja je nakon kraha osmanske vladavine nad balkanskim zemljama predstavljala prvu jedinstvenu muslimansku integraciju sa 1.500. 000 muslimana različite etničke pripadnosti. Uzme li se u obzir političko-pravni okvir u kojem je djelovala Islamska zajednica između dva svjetska rata, kontinuitet bespravnog uzurpiranja vakufa i krajnje bijedno materijalno stanje imamskog staleža može se reći da rezultati njenog sveukupnog misijskog, ali i prosvjetnog i humanitarnog djelovanja daleko prevazilaze objektivne i realne kapacitete kojim je Islamska zajednica tada raspolagala.

Njeni najviši vjerski predstavnici istovremeno su vodili neravnomjernu i sifovsku borbu na nekoliko frontova: očuvanje islamskog identiteta, zaštita uzurpiranog vakufskog dobra, zbrinjavanje siročadi, otvaranje novih i reforma postojećih prosvjetnih zavoda i ustanova, diplomatski i međunarodni kontakti sa muslimanskim organizacijama u svijetu....

Kao najstarija i najorganiziranija bošnjačka institucija Islamska zajednica se u svome djelovanju suočavala sa neskrivenim političkim pritiscima i ucjenama aktuelne vlasti, ali i sa vrlo moćnim utjecajima tadašnjih interesnih grupa okupljenih oko muslimanskih političkih partija i kulturnih društava. Autor nas na izravan način, navodeći istaknute protagoniste, metode i ciljeve djelovanja ovih interesnih grupa, upućuje na zaključak da je autonomno djelovanje Islamske zajednice u monarhističkoj Jugoslaviji bilo ugrožavano ne samo izvana od strane aktuelne vlasti u Beogradu već na stanovit način i iznutra od strane interesnih muslimanskih organizacija. Jer, ovisno od političke prevlasti mjenjala se struktura rukovodećih ljudi Zajednice. Jedno vrijeme glavnu riječ u kadrovskoj politici Islamske zajednice vode "gajretovske", prosrpske interesne grupe koje favorizujući hodže, šerijatske sudije i muallime od Islamske zajednice stvaraju stalešku organizaciju. Drugi put su to snage JMO koje zalažući se za laicizaciju Zajednice njene temeljne predstavničke i upravne organe prepuštaju strukturama svjetovne bošnjačke i muslimanske inteligencije.

Nakon navođenja brojnih primjera pokušaja političke destabilizacije Islamske zajednice i instrumentalizacije imama u političke svrhe autor knjige s pravom primjećuje:

"Svi navedeni slučajevi ukazuju da je lokalna ulema u Bosni i Hercegovini, dvadesetih godina proteklog stoljeća, bila isuviše zaokupljena vlastitom materijalnom i društvenom pozicijom da bi mogla igrati neku ozbiljniju ulogu u ekonomskom i kulturnom podizanju vlastitog naroda. Socijalna stabilnost najvećeg broja imama ovisila je o njihovoj lojalnosti različitim-nerijetko međusobno konfrontiranim-ličnostima i strukturama koje su oblikovale društvenu stvarnost Bošnjaka između dva svjetska rata; džemat, povjerenstvo, JMO, državna uprava-imali su veći uticaj na svakodnevni život imama od jedne instucije koja je bila nadležna za njihovo postavljanje i razrješenje-Ulema i Medžlisa."(289.strana)

Otuda je razumljivo zašto u pomenutom periodu nastaju i konstatno traju suprotna ideološka strujanja među bošnjačkom ulemom i inteligencijom. Reformistički orijentirana ulema koju personificiraju reisu-l-ulema Džemaludin ef. Čaušević i reisu-l-ulema Fehim ef. Spaho suprostavlja se bukvalnom interpretiranju islama, zalaže se za emancipaciju muslimanske žene, insistira na depolitizaciji u upravljanju vakufom, podvlači jasnu distinkciju između doktrinarnog i nepromjenljivog sjedne, i običajnog i promjenljivog u islamskoj praksi, s druge strane.

